

SZÓ- ÉS SZÓLÁSMAGYARÁZATOK

Temető. Ez a családnév nem szerepel KÁZMÉR MIKLÓS családnévszótárában. Jellegzetes Bereg megyei névnek látszik, hiszen a következő helységekből lehet ma adatolni: Beregdéda, Beregszász, Makkosjánosi, Mezőhomok, Mezőkaszony, Kisbégány, Nagybégány és Zápszony. Érintőlegesen már foglalkoztam ezzel névvel (MNYj. 42. 2004: 215). Köszösként először 1600 k. adatható a Brassói szójegyzékből: *temeteo* 'pollinctor' (MELICH JÁNOS, A brassói latin–magyar

szótár-töredék. Bp., 1905. 32). Ismeri MA. is: *Temető* 'Humator', *Holt test kenő*, *Halott temető* 'Pollinctor', *Halott temető*, *Síráfo* 'Vespillo'. Szövegben Comeniustól ismerjük: 1673: „Az halott halotti szokásoc szerint az *halot temetőktől* avagy *sírásoktól* [én emeltem ki, M. L.] ki vitettetic”: NySz.) és „...[halottainkat] vitettyük halotti-pompával a' temető-hely felé, az hol *halott-temetőktul* (*síráfoktul*) [én emeltem ki, M. L.] a' firba bé-tétetnek...” (Orbis sensualium pictus bilingvis. Coronæ, 1675. 277). További adatok: PP., PPB.: *Temető*, *Eltemető* 'Humator', *Hóltt-test kenő*, *Halott temető* 'Pollinctor', *Temető*, *Sír-ásó* 'Vespillo'. MA.-ra hivatkozva ismeri Kresznerics is. 1864-ben a CzF.-ban ez áll: „mn. Aki temet. Molnár Albertnél különösen am. sírásó. Ma inkább csak főnévileg használják, mint temetkezési helyet”. Ezek szerint a *temető* 'sírásó' jelentésben a XVI. század végétől a XVIII. század végéig volt ismert és használatos. A *halott temető* szerkezetből jelentéstapadással vált ki, de a *temető hely* szerkezetből önállósodott *temető* lett általános a XIX. század legelejétől. Ebben a jelentésben magyar jövevényszóként átkerült a ruszinba is. Pesty Frigyes máramarosi anyagában két településen is megtalálhatjuk határrésznévként: Iza: „*Kolo temetova* (:temető mellett);”, Berezna: „*Kolo temetova*, temető mellék”. Megvan Csopej szótárában is: *теметовъ* (sic!) 'temető, sirkert' (ЛАСЛОВЪ ЧОПЕЙ, Русько-мадярский словарь. Будапештъ, 1883. 391). A szintén Máramaros megyei Havasmezőn így fordul elő: *тимуту* 'кладовище' (ОЛЕКСА БЕВКА, Словник пам'ятник. Діалектний словник села Поляни Мараморощького комітату. Ниредьгаза, 2004. 125). Családnévként nem, de ragadványnévként használják még a ruszinok: *Темет і'вскуї* 'бо быват при теметовї', azaz: 'mert a temető mellett lakik' (МИКОЛА ДУЙЧАК, Антропонімія Пряшівщини. Пряшів, 2003. 333).

Végezetül megjegyzem, hogy Kis- és Nagybégányban a cirill betűkkel vezetett lakónyilvántartó könyvekben a *Temető* családnévet így írták le: *Теметов*, és első látásra oroszosnak, ukránosnak tűnik, de az ejtése csakis: *temető*.

Angalét. Ez a családnév Beregben az ismertebbek közé tartozik. A határ mindkét oldalán előfordul: Badaló, Balazsér, Beregsom, Beregsurány, Beregszász, Bótrágy, Csaroda, Jánd, Tarpa, Vásárosnamény, Zápszony. Beregszászon összetett névben is jelentkezik: Angalét-Tót (az első a férj neve, a második a születési név). A megfjtése könnyűnek látszott, hiszen közli Ball., a CzF. és a MTsz. is (a Tsz.-ra hivatkozva) *angalit* formában. Jelentése: 'ácsorgó, lebzselő, lassúskodó'. Az sem okozott különösebb gondot, hogy a Székelyföldről adatolták, hiszen Beregbe történetek be-települések a Székelyföldről is. Az egyéni tulajdonságot jelölő nevek közé osztottam be (pl. NévtÉrt. 25. 2003: 132, MNyj. 42. 2004: 215 stb.). A gyakoriság viszont gyanakvást kelthet: a névadásnak nem csak egy indítéka lehetett. Gyanúm be is igazolódott, amikor a történeti adatokkal is elkezdtem foglalkozni. Ismeri ezt a nevet Csarodáról LEHOCZKY TIVADAR is, az élő nevek között sorolja fel (Beregvármegye monographiája. Ungvárott, 1881. 3: 191). Az 1706-os katonai (kuruc) mustrakönyvben szerepel *Angalét* Mihály, a község 1773-as összeírásában pedig egy másik *Angalét* Mihály neve (NAGY FERENC szerk., Csaroda. Tanulmányok Csaroda történetéről. Csaroda, 2000. 93, 95). Az 1570. évi Conscr. port.-ban Csarodán (Cziarnavodán) összeírtak egy Valentinus *Angeleth* nevű embert is. Úgy látszik, nemcsak Csarodán volt ismert ez a név a XVI. században. 1522-ben Szegedről is adatolja BÁLINT SÁNDOR: Ambrosius *Angalýtha* és Ladislaus *Angalýt* (SzegSz. 1: 70). Ugyanő egy másik munkájában ezt írja: „N ő i n é v becéző alakjából állandósult...” (MNYTK. 105: 11). Nos, akkor ennek a női névnek kell egy kissé utánanézni.

NYIRKOS ISTVÁN „A családnévként szereplő női keresztnevekről” című kiváló tanulmányában (NévtÉrt. 21. 1999: 183–8) az *Angalét* név nem szerepel, mivel ő KÁZMÉR MIKLÓS családnévszótára alapján dolgozott, ott pedig nincs adatolva. FEKETE ANTAL Bod Péter névjegyzékét elemezve a következőket írja: „*Agnes, Agata, Agnetha: Angalit*. BERRÁR JOLÁN ki tudott mutatni ebből a ritka alakváltozatból néhány példányt a XV. század végéről (MNy. XLV, 171 kk.). Egy 1583-as naptárban (Knauz: Kort. 132) is *Anglit* van január 21-én, Szent Ágnes ünnepén. Újabbán

arról értesülünk, hogy a szatmári Ecseden anglit-bornak hívják a Szent Ágnes ünnepe táján lefejtett újbort (Surányi Dezső: Új Ember. 1989. január 22. 6). BERRÁR feltárta az *Ágnes* névnek olyan német nyelvi XV. századi változatát, amelyben az *a* után betoldott *n* jelentkezik. E változatnak a német nyelvből való átvételének és magyar továbbfejlődése (*n > l* elhasonulás, *ë > i* zártabbá válás) eredményének tartja az *Ang(a)lit* nevet. Hogy milyen régi feljegyzésben vagy kikkel való személyes érintkezésben találkozott BOD ezzel a névvel, nem tudjuk.” (MNYTK. 191. sz. 77–8). BERRÁR egyébként a következőket adatlja: 1473: *Angalét*, 1579: *Angalit*, 1475: *Angléta*, *Anglita*, 1498, 1509: *Angléta* (MNY. 1949: 172). Ezek mindegyike Kolozs megyéből való. BERRÁR ötletként veti fel, hogy a név a németbe a franciából kerülhetett (174). Éppenséggel kerülhetett az olaszból is, mivel ott az *Angela* (és nem az *Ágnes*!) névnek ilyen változatai vannak: *Anglétta*, *Angelita* (EMIDIO DE FELICE, Dizionario dei nomi italiani. Milano, 1992. 66).

A mai *Angalét* családnév tehát – teljesen nem zárva ki a tájszói eredetet – inkább női névből származik.

MIZSER LAJOS